

УДК 37018.4:37.01342

ОСОБЛИВОСТІ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Анотація

У статті розглянуто особливості театрального мистецтва, яке впливає на професійну діяльність соціального педагога, на його становлення як творчу особистість.

Ключові слова: театральне мистецтво, професійна діяльність, сценічна грамота, емпатія, рефлексія.

Аннотация

В статье рассматриваются особенности театрального искусства, которое воздействует на профессиональную деятельность социального педагога, на его становление как творческую личность.

Ключевые слова: театральное искусство, профессиональная деятельность, сценическая грамота, эмпатия, рефлексия.

Annotation

This article discusses the features of theatrical arts, which have an impact on the professional activities of a social educator, to its emergence as a creative person.

Key words: performing arts, professional activities, the stage of ratification, empathy, reflection.

Урізновидовій і різножанровій палітрі мистецтва унікальним духовно-виховним потенціалом володіє театр, який у всі часи використовувався як потужний педагогічний інструментарій. Видатний французький просвітитель XVIII ст. Ф. Вольтер вважав, що “людський розум для удосконалення і очищення моральних вчинків не придумав нічого доблагоднішого і кориснішого, ніж театральні видовища” [3, с.8].

Мистецтво активно формує суспільно-естетичний ідеал, виражаючи його в художніх образах, за допомогою яких соціальні ідеї, моральні норми, естетичні цінності суспільства перетворюються в особистий досвід людини, яка сприймає цей образ, в органічній набутки характеру.

Само театральне мистецтво суттєво впливає на розумовий, естетичний, моральний розвиток особистості, збуджує фантазію, розвиває смак людини, робить її життя яскравим, багатогранним.

Метою даної статті є визначення ролі театрального мистецтва у структурі професійної діяльності майбутнього соціального педагога.

Безперечно, мистецтво відіграє важливу роль у формуванні здібностей та вмінь майбутнього соціального педагога як професіонала. Цю думку поділяють такі учені як А.Й. Капська, О.В.Киричук, Г.О. Єскіна, С.О. Швидка та ін.

Театральна педагогіка, що базується на системі К.С.Станіславського прагне сформувати саме ті якості у майбутніх акторів, якими необхідно володіти у професійній діяльності соціальному педагогу.

Такі якості, як розвинута пам'ять, уява, емоційне сприйняття навколишнього середовища, мислення – мотивація, виправдання, логічна вивіреність вчинків, мовлення. Тотожними є - самооцінка своєї дії, своїх вчинків, володіння своїм фізичним тілом, уміння переключатись й керувати своїм емоційним станом, що є основою сценічної майстерності, самоконтроль, самокритичність. Та не менш важливі у професійній діяльності соціального педагога такі якості як проникнення у світ переживань іншої людини, тобто емпатія, швидке встановлення контакту з людьми, будь якою аудиторією, відчуваючи та враховуючи настрій, сподівання та бажання, візуальність – зовнішня привабливість (або відраза у акторів, в залежності від ролі) але завжди яскравість і звичайно красномовність - володіння технікою мовлення, логічною побудовою фрази, емоційністю, що є однією з основних вимог сценічної майстерності і не менш важливим у професійній діяльності соціального педагога.

Соціальному педагогу, як спеціалісту, який реалізує свої знання у сфері соціально-педагогічної роботи або в освітньо-виховній діяльності, необхідно володіти комунікативними, аналітичними, організаторськими, прогностичними, проектувальними вміннями та проявляти морально-етичні, психоаналітичні, психолого-педагогічні якості творчої особистості.

Разом із тим, сценічне мистецтво є засобом пізнання інших людей, їхніх почуттів, прагнень, тому створює умови для людського єднання, зближення. Дає змогу заглянути в чужу душу, пережити її горе, радість, викликає інтерес, зацікавлення до інших людей і їх духовного життя, що так необхідно майбутньому соціальному педагогу. Розвиваючи такі якості як гуманність, доброту, терпимість, тактовність, справедливість, відповідальність тощо.

Сутністю драматичного мистецтва є дія, мистецтво відтворення того чи іншого образу або сюжету через матеріал живої особистості людини, оскільки драматизація у найвищій мірі може розвинути у людини, а особливо у молодій людини здібність сприймати пластичний образ подій, пластичне сприйняття життя взагалі в дії та через дію, а завдяки синтетичності театрального мистецтва дає можливість різнобічному розвитку творчих можливостей та здібностей студента, майбутнього соціального педагога.

Основною ознакою взаємодії мистецтва з людиною є глибока емоційна основа. Емоційне мислення впливає на вчинки, їх змістовне й емоційне наповнення, організує поведінку людини на майбутнє, спонукає до самовдосконалення, самокритичності, самоаналізу.

Театр, володіючи багатющою образною системою, здатен відтворити усі цінності людського життя й духу, актуалізуючи їх як у глядача так і у виконавців. Сценічна дія відбувається у безперервному потоці живого людського мовлення, й живих сценічних рухів, жестів, міміки, володіючи,

властивому тільки для театрального мистецтва, безпосередністю емоційно-почуттєвого впливу акторської гри, що у комплексі створює виключну могутність ідейно-художнього вдосконалення.

Заняття з сценічної грамоти перш за все впливає на пам'ять, волю, уяву, почуття, увагу, мислення. Вони допомагають розвинути логіку, володіти своїм тілом и не соромитись його, звільнитися від внутрішніх зажимів, втілити через гру ідеї та мрії, які не збулися.

У великих драматичних творах, у сучасній драматургії у сценаріях соціального театру розглядаються теми, які близькі кожній людині, вони постають як засіб вивчення життя окремої людини або цілої сім'ї. Театр дає нагоду побачити проблему на відстані, розглядаючи її з різних точок зору. У театрі глядачі залучаються до творчого процесу разом з акторами і між ними встановлюється особлива система спілкування. Саме цю особливість театрального мистецтва використовує у своїй діяльності з клієнтами соціальний педагог професіонал. Програти проблему, побачити її з різних точок зору і таким чином, знайти відповідь, знайти рішення.

Творча ігрова діяльність завжди виконувала адаптаційну та інноваційну функції. Адже людині, щоб знайти себе, у соціумі необхідно "програти" багато ролей. Через гру можна зрозуміти своє "я" й навчитися спілкуватися. Сценічна гра є важливим інструментом виховання, який сприяє розвитку ініціативи і самодіяльності, створює атмосферу свободи, впевненості у собі, творчого розкріпачення та умови для саморозвитку та надає можливість кращої адаптації до умов соціального середовища й зростанню творчо-професійних якостей й компетентності майбутнього соціального педагога.

Технологія навчання театральній діяльності переслідує саме таку мету, що надає можливість зростанню особистісних якостей, творчо-професійних якостей й компетентності майбутнього соціального педагога, які допомагають особистій соціалізації студента та умінню допомогти іншим.

Безумовно, сцена прищеплює свободу, розкутість, вміння природно триматися. Це важливо для всіх і особливо для тих, у кого занижена самооцінка, коли проявляється невпевненість в собі, страх показатися смішним, незграбним. При цьому важливо, щоб підготовка до сценічної дії стала однією з активних форм самоосвіти і самовиховання. Тому цінним є не стільки результат творчості, а те, що формує здібності і потреби, які мають вихід у процесі оволодіння сценічним образом. І тут головне не самопрояв, не бажання демонстрації самого себе, а розкриття перед глядачами створеного образу, бажання нести насолоду і радість іншим.

Професійна діяльність соціального педагога характеризується сформованістю єдиного комплексу знань, вмінь, навичок, професійних позицій, та дозволяє судити про рівень підготовленості соціального педагога і його здатності виконувати посадові функції. Вона є мірилом професіоналізму, від якої залежить успішність реалізації як соціальних, так і життєдіяльних функцій.

Для налагодження ділових та особистісних контактів, майбутньому соціальному педагогу необхідно знати загальні положення теорії спілкування, добирати оптимальні засоби та прийоми спілкування. У театральному мистецтві процес спілкування та взаємодії є найважливішою рушійною силою

творчості. Опановуючи основи театрального мистецтва майбутні соціальні педагоги розвивають в собі комунікативні якості через пізнання та володіння психофізичною природою творчості, уміння говорити з різними людьми у різних аудиторіях.

Слід зазначити, що система К.С. Станіславського як загально-педагогічне учення досліджує природу творчого комунікативного впливу однієї людини на іншу або на групу людей, пояснює генезис творчого самопочуття в комунікативному процесі й, що найголовніше, розкриває природу людської виразності, значущості та шляхи її розвитку.

Розвиваючи художню уяву, соціальний педагог набуває навичок образно мислити та втілювати ці образи. Основа уяви - це перш за все логічне осмислення: аналіз, оцінка ситуації, визначення причин, а з іншого боку - це образність, емоційність, художньо-образне мислення. Уява сприяє пошуку оптимального вирішення поставленої проблеми, а також допомагає передбачити можливі результати впливу, у певній мірі, передбачити почуття та вчинки партнерів по спілкуванню.

Ці вміння допомагають соціальному педагогу у становленні як особистості, набуті ціннісні орієнтації для виконання соціальних ролей.

Вміння – це успішне вирішення завдань на основі набутих знань та розвитку психічних, фізичних якостей та властивостей особистості. Вміла дія – це завжди дія із знанням справи. Мається на увазі не тільки знання про те, як виконати ту чи іншу дію, але і знання основних особливостей своєї справи в цілому.

Домінуючою якістю у професійній діяльності соціального педагога є високий рівень емпатії, тобто, співпереживання, можливість емоційно, а не тільки раціонально, відчувати внутрішній стан іншої людини, відчувати її переживання. Саме тоді відбувається ефект взаємопроникнення у процесі спілкування та забезпечується реальний психологічний контакт. Відповідно, уявлення про співрозмовника пропонує засоби впливу на нього.

Але в діяльності соціального педагога, як і в акторській сценічній діяльності, крім співпереживання – емпатії важлива і рефлексія – здібність ніби з боку бачити, як сприймається партнером чи партнерами сам соціальний педагог. Для цього необхідно добре володіти навичками професійного самопізнання, щоб постійно відчувати своє особисте “я” в процесі взаємодії. Реалізація цього аспекту у професійній діяльності, майбутнього соціального педагога потребує навичок керувати увагою.

К.С. Станіславський розвитку уваги приділяє особливу роль – чуттєва, активна увага допомагає викликати стійкий стан зосередженості.

Реалізація функцій та професійних ролей соціального педагога передбачає велику кількість об'єктів уваги, тому виконуючи творчі вправи та завдання з сценічної грамоти майбутні спеціалісти опановують стійкою та оперативною увагою, вчать керувати нею. Інтенсивна увага є компонентом творчого натхнення. Увагу відмічають три аспекти інтелектуальний, емоційний, вольовий та три рівні: вміння направляти увагу на кілька об'єктів й виділяти головні та контролювати другорядні; вміння відчувати появу нових об'єктів уваги й включати їх до кола уваги, а також передбачати появу нових

об'єктів. Важливо також уміння переключати увагу з одного об'єкта на інший за різних обставин та здійснювати контроль.

Підпорядковуються всі уміння соціального педагога творчому самопочуттю на різних етапах діяльності. Творче самопочуття - це психологічний настрій, це почуття яким необхідно керувати. Акумулює самопочуття усвідомлення цілі роботи та її важливості, мобілізація. Для мобілізації творчого самопочуття К.С.Станіславський пропонує “метод фізичних дій” – виконання фізичних дій, які відповідають обумовленому емоційному стану і здатні викликати у людини емоції. На допомогу приходять магічне “якби”, і послідовна дія, а не штучне витискання настрою.

Метод фізичних дій є ефективним засобом мобілізації творчого самопочуття майбутнього соціального педагога й подолання нетворчого стану безпосередньо перед початком діяльності.

Володіючи елементами театральної педагогіки майбутні соціальні педагоги готуються до виконання різних професійних ролей. Технологія організації та проведення різних форм театального заходу: чи то драматична вистава, інтерактивна, вулична, пантоміма, лялькова тощо, чи то різні форми освітньо-дозвілєвої діяльності для дітей та молоді, що сприяє самореалізації особистості в різних видах творчості, надає можливість майбутнім спеціалістам успішно виконувати роль аніматора.

Соціальний педагог за своїм професійним призначенням прагне, по можливості, попередити проблему, своєчасно виявити та встановити причини, які породжують її, забезпечити превентивну профілактику різного роду негативних явищ, відхилень у поведінці людей, у спілкуванні і, таким чином, оздоровити оточуюче середовище.

Таким чином, можна зробити висновок, що театр як художнє явище, як творчий організм, де неоднозначно переплетені різні прояви людської діяльності - художньої, виробничої, комунікативної, організаторської, ігрової - надає необмежену можливість для освітнього, професійного, морального, культурного та фізичного розвитку творчих здібностей майбутнього соціального педагога, для самореалізації, саморозвитку та становленню майбутнього спеціаліста як творчої особистості і відіграє значущу роль у структурі професійної діяльності соціального педагога.

Проблема формування творчої особистості майбутнього соціального педагога не є вичерпною й потребує подальшого дослідження.

Література

1. Єскіна Г.О. Формування ціннісних орієнтацій молоді засобами аматорського театру: Автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.06 / Київський національний ун-т культури і мистецтв. - К., 2001. – 194с.
2. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. – К.: УДЦССМ, 2001-223с
3. Мисли о театре / Сост. Л.М. Герчикова. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского ун-та, 1985. – 192 с.
4. Соціальна педагогіка. Підручник /За редакцією професора Капської А.Й. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 289 с.

5. Станиславский К. Работа актера над собой. – Собр. Соч. – Т.2,3. – М.,1955.-349с.
6. Технології соціально-педагогічної роботи: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. А.Й. Капської. – К., 2000.-329с.

**О. Б. Шендерук,
Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т.Г. Шевченка**

УДК 378(477) -19/20

АНАЛІЗ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Анотація

Автор статті розкриває зміст та сутність вищої освіти в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття, розподіляє етапи розвитку вищої національної освіти, аналізує різні підходи науковців щодо вищої освіти України даного періоду. Виділяє позитивні та негативні сторони вищої освіти умовно розподілених періодів.

Ключові слова: вища освіта, вища школа, ВНЗ, концепція вищої освіти.

Аннотация

Автор статьи раскрывает содержание и сущность высшего образования Украины конца ХХ- начала ХХІ столетия, предлагает этапы развития высшего национального образования, анализирует разные подходы ученых относительно высшего образования Украины данного периода. Выделяет положительные и отрицательные стороны высшего образования условно поделенных периодов.

Ключевые слова: высшее образование, высшая школа, ВУЗ, концепция высшего образования.

Annotation

The author of the article reveals the content and essence of Ukraine higher education in the end of the ХХ-beginning of the ХХІ century, divides it into the period, analyses the different approaches of scientists concerning higher education in Ukraine of the searching period and detaches its positive and negative sides conventionally divided periods.

Key words: higher education, higher school, higher educational establishment, the concept of higher education.

Пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку держави є освіта, яка спрямована на зміцнення інтелектуального та духовного потенціалу нації. Аналіз теоретичних педагогічних досліджень, урядових документів, практичного досвіду свідчать про недостатній рівень особистісної обізнаності викладачів вищих закладів освіти стосовно того, що саме відбувається в системі вищої освіти, для розв'язання завдань реформування вищої школи. У зв'язку з цим ми звернулись до спадщини минулого, ретроспективний аналіз якого дозволить виділити провідні ідеї для